

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Медвідь Вікторії Олексіївни «Реалізація програм та проектів міжнародної технічної допомоги у сфері розвитку громадянського суспільства та демократії в Україні (1991–2014 рр.)», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Здобуття Україною незалежності ознаменувало вихід її із тіні Москви та розгорнення широкої міжнародної співпраці. Трансформаційні перетворення у нашій державі і соціумі багато в чому залежали раніше і нині від стратегії реформ, послідовності політичного курсу, залученості суспільних сил та підтримки перетворень з боку провідних держав і демократичних об'єднань. Одним із вагомих чинників для нашої країни була і, певно, ще буде цілеспрямована технічна допомога провідних демократичних держав та інститутів. Такий засадничий підхід обумовлює особливу актуальність теми дисертаційного дослідження Медвідь Вікторії Олексіївни.

Нині вкрай важливим є аналіз та вивчення ключових складових не лише залучення, але й з'ясування шляхів підвищення ефективності реалізації проектів та програм міжнародної технічної допомоги (МТД) в Україні, зокрема, у сфері громадянського суспільства та демократії. Адже ці напрями входять до найбільших із загального обсягу наданої допомоги та вельми рельєфно можуть уособлювати нові процеси в нашій державі та суспільстві за сучасного історичного етапу їх розвитку. Водночас такі важливі аспекти допомоги як обмін досвідом, надання матеріальної та експертно-консультативної підтримки ще не отримали ґрунтовного вивчення, залишаючись у тіні економічної міжнародної співпраці. Відтак дисертантка слушно ставить за мету комплексне дослідження практики залучення МТД в Україні протягом історично важливого періоду. Прискіпливий аналіз практики використання донорської підтримки є на часі, він спроможний реально допомогти не лише в реалізації наступних МТД в Україні, а значно підвищити ефективність віддачі міжнародної співпраці у царині залучення допомоги з розвитку.

Актуальність обраної теми увиразнюється також необхідністю об'єктивного висвітлення еволюції системи міжнародної допомоги Україні з урахуванням її трансформаційного поступу протягом 1991–2014 рр. Тому позитивної оцінки заслуговує даний підхід дисертантки, її прагнення провести системний аналіз від історичних витоків до переломних подій пов'язаних з підписанням Києвом Угоди про асоціацію з Євросоюзом - одним із найбільших донорів технічної допомоги для України.

Уважно ознайомившись з дисертаційною роботою, яка винесена на публічний захист, підкреслюю, що вона лягає у площину Державної програми розвитку історичних досліджень України і є складовою частиною науково-дослідної теми Інституту історії України НАН України «Україна в міжнародних відносинах: історичний досвід і трансформаційні процеси сучасності» (2017-2019 рр.; №0117U000050).

Реалізація задумів дисертантки виражена, що підтверджує чітка, логічна і послідовна структура цієї праці, яка складається зі вступу, трьох розділів, поділених на одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури та додатків. Нею дотримані відповідні параметри щодо обсягу дослідження та використаних джерел і літератури. Обрана структура оптимально підпорядкована сформульованим дослідницею меті й завданням її наукової праці.

Мета дисертаційного дослідження визначена чітко й конкретно. Завдання дисертації логічно впливають з теми дослідження, знаходячи своє відображення в структурі роботи, що дозволяє з достатньою повнотою розкрити порушену наукову проблему. Дисертантка чітко окреслила об'єкт, предмет, хронологічні рамки і територіальні межі наукового пошуку.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Медвідь В.О. в цілому, хочу однозначно підтримати саму науково-дослідну працю та її автора, а також наголосити, що робота затребувана часом, їй притаманний чіткий та зрозумілий виклад матеріалу. Дисертантка дає ряд слухних власних визначень і положень, формулює плідні нові ідеї та підходи. Аналіз подій та фактів в роботі здійснено

на основі таких історичних методів як історико-системний, порівняльний, типологічний, а також загальнонаукових.

Аналіз свідчить, що кожен із запропонованих розділів дисертації по-своєму цікавий і логічно вписується у загальну канву дослідження. Зверну увагу на те, що науково-методологічні засади розглядаються дисертанткою у першому розділі, а наступні окремі розділи дисертації розкривають особливості становлення та етапи розвитку міжнародної технічної допомоги Україні окресленого історичного періоду.

Дисертантка слушно спирається у своєму дослідженні на теоретичне вивчення й аналіз окремих складових обраної проблеми її попередниками, залучає нові матеріали і літературу, а також прискіпливо розглядає солідну практику МТД визначеного турбулентного періоду.

У вступі обґрунтовано актуальність, наукову новизну, з'ясовано предмет та об'єкт дослідження, сформульовано його мету і завдання, окреслено хронологічні межі, наведено дані щодо наукової апробації, показано практичне значення одержаних результатів, прослідковано його зв'язок з науковими програмами та темами.

У першому розділі «Історіографія, джерельна база та теоретико-методологічні засади дослідження», авторка проаналізувала стан наукової розробки теми, джерельну базу, та теоретико-методологічні засади дослідження.

Аналізуючи історіографію проблеми, дисертантка слушно її диференціює та поділяє на чотири основні блоки: узагальнюючі праці із сучасної історії України, теоретичний доробок авторів, роботи присвячені даній проблематиці із суміжних соціогуманітарних наук та відповідні дослідження соціологічних й аналітичних центрів. Виграшним є аналіз літератури не лише відповідних вітчизняних і зарубіжних авторів, їх доробку відносно досліджуваної проблематики, але й напрацьовань окремих інститутів НАН України, Інституту стратегічних досліджень та відповідних аналітичних центрів.

Достатньою є джерельна база роботи, проаналізована у другому підрозділі першого розділу. До наукового обігу вперше було залучено широке коло нових

документів. Чимало архівних матеріалів отримали нове бачення, були проаналізовані під відповідним кутом зору. Їх авторка систематизувала на чотири групи: нормативно-правові документи, звіти і довідково-інформаційні дані, документи за походженням країн- та організацій-донорів, відповідні статистичні джерела. Позитивним є залучення дослідницею матеріалів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, зокрема, фонду Кабінету Міністрів України та документів фонду Адміністрації Президента України. В цьому колі офіційне листування із представниками міжнародних організацій та країн-партнерів у сфері співпраці, документи щодо розробки спільних стратегій та розвитку дво- і багатосторонніх відносин та держреєстр програм і проектів МТД, починаючи від 1996 р.

Визначаючи теоретико-методологічні засади дослідження, авторка характеризує понятійний апарат та окреслює методологічну основу дисертаційного дослідження. Задля комплексного підходу у роботі був використаний міждисциплінарний підхід, а це дало можливість розглянути об'єкт та предмет роботи як складний цілісний компонент у системі суспільно-політичного розвитку України. Загалом можна стверджувати, що широка історіографічна та джерельна база, вміле визначення і застосування методології дослідження дозволили авторці розглянути широке коло проблем і забезпечили належну наукову новизну дослідження.

У другому розділі роботи «Міжнародна технічна допомога: поняття, система залучення та використання в Україні» проаналізовано загальний, теоретичний аспект міжнародної співпраці України через донорську допомогу, а також особливості формування та діяльності державних структур щодо реалізації програм та проектів МТД. Доречним є диференційний підхід та визначення дисертанткою суті донорської підтримки країнам, що розвиваються. Тут розкрито різні складові та витoki цього історичного явища новітнього періоду, виділяється роль післявоєнної політики США та її допомоги країнам (Західної) Європи у рамках Європейської програми відродження (План Маршалла) та інші заходи. Авторка слушно наголошує, що згідно урядового

визначення «міжнародна технічна допомога – це фінансові та інші ресурси і послуги, що відповідно до міжнародних договорів країни, надаються донорами на безоплатній та безповоротній основі з метою підтримки України».

У наступних двох підрозділах роботи ґрунтовно проаналізовані складові формування та здійснення державної політики у сфері залучення, використання та моніторингу офіційної допомоги з розвитку та пріоритетні напрями реалізації програм та проектів зарубіжної допомоги, а також виокремлюються відповідні чотири хронологічні періоди залучення МТД.

У третьому розділі роботи «Основні програми та інструменти допомоги з розвитку у сфері громадянського суспільства та демократії» виділено п'ять підрозділів, в яких детально з'ясовуються та проаналізовані головні програми і проекти, що реалізовувалися в Україні 1991-2014 рр., їх обсяги та впливи на відповідні сфери. Кожен із цих підрозділів розкриває ключові інструменти та програми МТД нашої державі з боку Євросоюзу – ТАСІС, Twinning, ІЄСП (ТАІЕХ; Sigma); особливості допомоги США; ФРН та Канади; міжнародних організацій ООН й ОБСЄ, а також вплив міжнародної технічної допомоги на розвиток громадянського суспільства в контексті сприяння демократичним перетворенням в Україні.

Наукова новизна дисертації полягає у формулюванні та розробці актуальної теми, що до сьогодні, не була предметом вивчення у історичній науці та зумовлена важливістю наукової проблеми, що комплексно розроблена дисертанткою. Авторка ґрунтовно розглянула та проаналізувала міжнародну технічну допомогу, що надавалася Україні у досліджуваний період. На основі широкої бази джерел і наукової літератури нею визначено основні сфери залучення технічної допомоги, особливості її реалізації та вплив на суспільно-політичний розвиток України в окреслений історичний період.

У процесі здійснення дисертаційного дослідження вперше введено в науковий обіг низку неопублікованих матеріалів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Державного реєстру

проектів та програм МТД, що стосуються впровадження програм допомоги з розвитку в Україні.

Дослідниця, опрацювавши широке коло джерел і літератури, проаналізувала основні підходи до визначення суті донорської підтримки, окреслені нормативно-правові, організаційні засади реалізації проектів та програм допомоги з розвитку, їх сприяння становленню громадянського суспільства в Україні та розвитку демократичних засад і цінностей. Також були визначені основні виклики та проблеми, що стосувалися ефективного впровадження проектів допомоги з розвитку, та запропоновані шляхи їх можливого вирішення.

Матеріали, узагальнення й висновки дисертації, які є достатньо аргументованими, мають вагоме наукове значення. Вони можуть бути використаними для здійснення подальших наукових досліджень, для написання наукових праць та викладання новітньої історії України, її міжнародної співпраці. Практичне значення отриманих результатів полягає також у можливостях використання положень, висновків і матеріалів, поданих у дослідженні, відповідними органами державної влади нашої країни і викладачами та науковцями при розробці лекційних та спеціалізованих курсів з новітньої історії України та міжнародних відносин.

В авторефераті дисертації послідовно висвітлено зміст дисертації, що забезпечило ідентичність основних положень, висновків і пропозицій дисертаційної роботи і автореферату. За формою подання матеріалу він чітко й логічно структурований, містить всі необхідні атрибути і складові елементи.

Все вище сказане дає підстави зробити висновок, що у дисертаційному дослідженні Медвідь Вікторія Олексіївна всебічно проаналізувала засади та систему діяльності щодо «Реалізації програм та проектів міжнародної технічної допомоги у сфері розвитку громадянського суспільства та демократії в Україні (1991–2014 рр.)». Мета і завдання роботи досягнуті. А її результати мають суттєве наукове і практичне значення, вони досить репрезентативно представлені у наукових виданнях.

Відзначаючи незаперечні позитивні сторони дисертації, слід висловити певні зауваження та побажання:

- по-перше, відзначаючи актуальність і наукову новизну дослідження міжнародної технічної допомоги Україні, зауважу, що значення цього викладу мало би більш переконливий характер, якби дисертантка указала на широке тло діяльності та підтримки демократичних перетворень в Україні й інших закордонних структур – представництв політичних фондів, інститутів та фондаций цієї спрямованості. Це такі структури, як представництва п'яти фондів політичних партій ФРН, фундації США і Великобританії гуманітарного та освітнього спрямування. Та й сама авторка дисертації слушно стверджує наступне: «Об'єктивно, існують усі підстави говорити, що міжнародна технічна допомога уже давно перестала обмежуватися міжнародною співпрацею, і на сьогодні – це мережа обміну досвідом, кращими практиками та новаторськими підходами тощо» (стор. 52);

- по-друге, дисертантка робить загалом слушні висновки свого дослідження. Проте окремі із них мають скоріше форму заключення. Скажімо, це стосується п'ятого висновку щодо аналізу розглянутих стратегій залучення міжнародної технічної допомоги, який містить твердження: «найбільш чітким та системним був документ, розроблений на період з 2013 по 2016 рр., де найбільш враховано попередній досвід залучення МТД. Відповідно до стратегій, ключовими для донорської підтримки були сфери економіки, формування вільного ринку, сталого розвитку, євроатлантична інтеграція, розвиток демократії та громадянського суспільства, а також сприяння діяльності вільних ЗМІ» (це стор.14 – автореферату та стор. 177 дисертації). Ми знаємо результати перебігу подій рубежу 2013/2014 років. Тож за моїм баченням, більш вагомим міг би бути такий висновок: «аналіз якості розробки і реалізації стратегій міжнародної технічної допомоги Україні доводить, що найбільш дієві ті документи МТД, які містять чіткі стратегічні цілі та отримали максимально повне впровадження спільно розроблені заходи з євроатлантичного поступу та демократизації суспільства»;

- по-третє, окремі місця тексту дисертації мають резерви редакційного плану (стор. 43, 47, 167, 199), а одне із тверджень містить прикру помилку. Це стосується характеристики структури роботи. По тексту: «Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що поділені на десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури...», а по факту ця праця має три розділи та одинадцять підрозділів.

Однак, вказані зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, і можуть розглядатися як побажання на перспективу подальшої роботи.

Викладене вище дає підстави стверджувати, що опонована дисертація «Реалізація програм та проектів міжнародної технічної допомоги у сфері розвитку громадянського суспільства та демократії в Україні (1991–2014 рр.)» є комплексним, самостійним дослідженням, що має наукове і практичне значення, відповідає вимогам п. 9-10, 12-13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами), а сама дисертантка Медвідь Вікторія Олексіївна заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент:

**доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
директор Державної установи
«Інститут всесвітньої історії НАН України»** **А. І. Кудряченко**

«30» листопада 2020 р.